

Alenka KRAŠOVEC

Robert Ladrech in Philippe Marliere (ur.)
Social Democratic Parties in the European Union: History, Organization, Policies
 Macmillan Press Ltd, 1999, 234 strani

Duhovna družina socialdemokratskih strank je v obdobju zadnjih petih let najmočnejša družina strank v Evropi, saj sodeluje v vladah večine držav članic Evropske unije. In knjiga, ki sta jo uredila Robert Ladrech in Philippe Marliere, nam predstavlja skupaj petnajst relevantnih (po izboru urednikov in posameznih avtorjev, vendar brez navedbe kriterija izbora in/ali utemeljitve izbora konkretnih strank) socialdemokratskih strank, iz vsake države članice Evropske unije, med katerimi nosijo nekatere naziv socialistične ali delavske. Predstavljena je tudi nadnacionalna federacija strank – Stranka evropskih socialistov.

Urednika sta z izbiro enakih vprašanj za vse avtorje, ki so prispevali pregled razvoja in stanja v nacionalnih socialdemokratskih strankah, omogočila primerjavo med njimi. Področja, s katerimi so se posamezni avtorji ukvarjali, zajemajo: a) razvoj posameznih strank, tako ideološki kot organizacijski, s

pomočjo katerega vidimo, kako so se posamezne stranke odzivala na izzive in spremembe v njihovem okolju. To dejstvo prilagajanja okolju je velikokrat povzročilo večje konflikte v strankah, ki so v nekaterih primerih pripeljali tudi do razcepa strank in vzpostavitve novih strank leve; b) njihov (tekmovalni) odnos do ostalih strank leve provincience in organizacij, ki so “naravno” težile k povezavi s socialdemokratskimi strankami (predvsem s to sindikati); c) volilne (ne)uspehe strank ter vladne dosežke; d) posamezna izbrana področja politik (predvsem socialnih in ekonomskih) ter odnos strank do najpomembnejših ključnih vprašanj, vključno z vprašanjem odnosa do evropskih integracijskih procesov in e) sociološke značilnosti članov in volivcev strank.

Tako lahko skozi predstavitev posameznih strank opazimo, da je od leta 1880 v večini (in ne več le znotraj nemške socialdemokratske stranke) socialdemokratskih (socialističnih, delavskih) strank, marksizem predstavljal intelektualno in politično dominantno paradigmo. Omenjena stranka je večjemu številu socialdemokratskih strank predstavljala referenčno stranko, finska socialdemokratska stranka in nizozemska delavska stranka pa sta na začetku razvoja prevzeli kar njen Erfurtski program iz leta 1891. Poleg nemške ideološke “pomoči” se nekatere stranke (nizozemska, španska) niso branile niti njene neposredne finančne pomoči.

Marksizem, njegovo zagovarjanje revolucije in razrednega boja, je po prvi svetovni vojni, navzlic nadaljnemu obstoju v programih in besednjaku strank, začel izgubljati dejanski ali zgolj navidezni vpliv na večje število socialdemokratskih strank. Tako je nizozemska delavska stranka svoj največji revolucionarni trenutek doživela leta 1918, ko je njen vodja v parlamentu (!) oznanil, da se bosta delavski razred in socialdemokracija polastila oblasti. Taista stranka, ki je ob svojem nastanku leta 1894 prevzela Erfurtski program, je že v 20. letih tega stoletja postala prva socialdemokratska stranka, ki je dejansko (formalno se je to dogodilo z novim programom leta 1937) v celoti zavrgla revolucionarno marksistično teorijo in prevze-

la idejo kvazikorporativizma in mešane, čeprav planske ekonomije. Še več, stranka je spremenila tudi svojo volilno strategijo v smeri vključevanja srednjega razreda. S tem pa se je že pred drugo svetovno vojno razvila v t.i. ljudsko stranko.

Drugačno razvojno paradigmo predstavlja švedska socialdemokratska stranka, ki se je od nemške in njenega prevladujočega modela razlikovala organizacijsko (bistveno manjša hierarhičnost) in ideološko (jezik razrednega konflikta ni bil nikoli tako poudarjen, poleg tega pa je bila skoraj prijateljska do trga – pred prvo svetovno vojno so njeni najvplivnejši člani govorili o tem, kako bi trg lahko izkoristili in ne kako bi ga odpravili). Omenjena stranka velja tudi za najuspešnejšo stranko v Evropi (ne samo socialdemokratsko), saj je v obdobju 1921 – 1998 kar 61 let sodelovala v vladah, od tega je samo v 10 letih potrebovala koalicijskega partnerja.

Že skozi kratko predstavitev treh strank in njihovih različnih razvojnih značilnosti lahko vidimo, da bi bilo oblikovanje idealnotipske socialdemokratske stranke nemogoče delo. So pa bili za socialdemokratske stranke od leta 1945 do sredine 70. let značilni nekateri elementi: a) močna članska in volilna zasidranost znotraj delavskega razreda; b) lastnosti množične stranke; c) tesne povezave, v nekaterih primerih celo organske, z reprezentativnimi in centraliziranimi sindikati; d) kljub jasni delavski politični bazi, te stranke niso bile razredne stranke (kot komunistične), ki se volivcem predstavljajo kot stranke, ki zagovarjajo izključno interese delavskega razreda; e) njihova volilna in članska baza je imela medrazredni profil, ko so stranke združevale močno podporo delavskega razreda in tudi srednjega razreda; f) v odnosu do ostalih strank na levem delu ideološkega kontinuuma so zasedale dominantni položaj; g) sprejele so volilno in politično tekmovanje, ki je uveljavljeno v zahodnih kapitalističnih sistemih, vladavino večine v parlamentu in izmenjavo politične oblasti med levimi in ostalimi strankami; h) zmerina ideološka in programska stališča so jim omogočila, da jih je večina volilnega telesa zaznala kot sprejemljivo in legitimno politično silo na vladni ravni; i) čeprav so zago-

varjale internacionalizem in politično solidarnost s sestrskimi strankami, je bilo njihovo politično delovanje dejansko zakoreninjeno v nacionalnih državah, poleg tega pa so se svojim volivcem predstavljale kot nacionalne in ne internacionalne (Stranki evropskih socialistov navkljub je tudi sedaj tako); j) spodbujale so vzpostavitev socialnega partnerstva med delodajalci, delojemalci in državo in k) čeprav je večina strankarskih programov zagovarjala nacionalizacijo vseh produkcijskih sredstev, se nobena od socialdemokratskih strank, ko je bila v vladi (in imela možnost to tudi izpeljati) ni lotila popolne nacionalizacije.

Evropske socialdemokratske stranke so vsebovale kombinacijo nekaterih predstavljenih elementov, edino izjemo, ki je vsebovala vseh enajst, predstavlja švedska stranka.

Predvsem v zadnjih 20 letih je bilo pred socialdemokratske stranke postavljenih veliko izzivov, na katere so se stranke različno odzivale. Najnovejšo (in do sedaj tudi volilno uspešno) strategijo odziva in prilagoditve socialdemokratskih strank predstavlja angleška "tretja pot" in nemška "nova sredina".

Smeri odziva ter prilagoditve posameznih socialdemokratskih strank na svoje okolje in uresničevanje lastnih politik niso (bile) odvisne le od strank samih, ampak tudi od vsaj dveh drugih dejavnikov: nujnosti oblikovanja vladnih koalicij in dominacije teh strank na levem delu ideološkega kontinuuma.

Stranke (belgijska, nizozemska, danska, irska in finska), ki so morale zato, da bi sodelovale v vladah, vedno oblikovati koalicijske vlade s konservativnimi ali liberalnimi strankami, so bile prisiljene k oblikovanju ideoloških in strukturnih kompromisov, ki so omejevale možnosti uresničitve "čistih" socialdemokratskih politik.

Na drugi strani imajo stranke, ki so na levem delu ideološkega kontinuuma hegemonске ali celo kvazimonopolne (švedska, angleška, nemška), možnost istočasnega maksimiranja vpliva na delavski razred in samopredstavljanja kot kredibilnih vladnih strank. Stranke (francoska, španska, italijanska, portugalska in grška), ki so morale do konca 80. let za naklonjenost volivcev tek-

movati z vplivnimi komunističnimi strankami, pa so bile prisiljene združevati levičarsko retoriko in politiko, z namenom vplivati na nacionalni delavski razred, in približevanje sredinskemu položaju, da bi se predstavile kot sprejemljive vladne stranke. Zato so stranke, ki niso bile soočene z močnimi in vplivnimi levimi silami, lažje zasedale sredinski politični položaj, s čimer so bile lahko tudi uspešnejše v tekmovanju s konservativnimi in liberalnimi nasprotniki. Sredinsko spogledovanje strank, ki so bile soočene z močnimi levimi političnimi strankami pa je bilo, zlasti v pogledu volilnega uspeha, veliko bolj tvegano. V zvezi s tem je zanimiv poizkus belgijskih (flamskih) socialistov, ki so se želeli odpreti tudi krščanskemu delavskemu gibanju. Zato so na flamski listi za volitve v Evropski parlament leta 1984 kandidirali duhovnika. Kljub njegovi izvolitvi, pa odprtost socialistov krščanskemu delavskemu gibanju ni prav dolgo trajala.

Knjigo zaključuje prikaz težavnega oblikovanja, organizacijskih značilnosti in prihodnjih izzivov federacije strank - Stranke evropskih socialistov, katere pridružena članica je od marca 1999 tudi Združena lista socialnih demokratov. Naziv federacija strank se v skladu s principom subsidiarnosti v različnih državah uporablja različno (poleg omenjenega še Stranka evropskih socialdemokratov, Evropska socialdemokratska stranka, Evropska socialistična stranka, Stranka evropskega socializma), istočasno pa različni nazivi pričajo tudi o stopnji integriranosti in pripadnosti posameznih nacionalnih strank nadnacionalni federaciji strank. Ker je glavni cilj posameznih članic, t.j. nacionalnih strank (članice so stranke in ne posamezniki - korporativno in ne individualno članstvo - iz držav članic Evropske unije in tistih držav, ki so zaprosile za članstvo v Evropski uniji in tudi pridobile pozi-

tivno mnenje Komisije Evropske unije), pridobitev in zadržanje vladnega položaja na nacionalnem nivoju, je večjo integriranost in koherentno socialdemokratsko strategijo znotraj evropskih institucij in med njimi praktično nemogoče oblikovati in izpeljati.

Predstavljena knjiga ponuja kratek, čeprav v nekaterih pogledih celo zadosten, vpogled v ideološki in organizacijski razvoj ter zdajšnji položaj relevantnih socialdemokratskih strank v državah članicah Evropske unije ter na ravni Evropske unije. Zlasti tri dejstva so vredna vse pohvale. Dejstvo, da sta urednika določila natančne smernice oz. vprašanja, ki naj jih posamezni avtorji upoštevajo pri predstavitvi nacionalnih socialdemokratskih strank, je omogočilo različne primerjave. Odločitev, da se v prikaz vključi vseh petnajst držav Evropske unije, je pripomogla k temu, da se bralec lahko seznaní tudi z manj znanimi in popularnimi (luksemburška, finska, irska) socialdemokratskimi strankami in ne samo najbolj izpostavljenimi (nemška, francoska, švedska, angleška). In na koncu je zelo koristna in praktična odločitev avtorjev, da ponudijo naslove, telefonske številke, številke faksov, naslove elektronskih pošt ter spletnih strani strank in raziskovalnih organizacij strank, kjer lahko vsak zainteresiran bralec pridobi dodatne informacije o strankah in njihovem delovanju.

Knjiga je tudi zanimiv prikaz zgodovinskega in trenutnega medsebojnega vplivanja socialdemokratskih političnih sil in kapitalizma, s tem, da je na začetku razvoja socialdemokracije, le-ta vplivala na razvoj in preoblikovanje kapitalističnega sistema, v zadnjih letih pa je videti, da prevladuje obraten trend. Vsekakor pa bi bilo dobro, če bi imeli podobne kompendije tudi za drugi največji duhovni družini strank (konservativno in liberalno).